

ETT SKILLINGBREV TILL LONDON

Av Karin Rabén

Karin Rabén är född 1933 i Stockholm. Hon har varit anställd i Posten sedan 1952 och är chef för Postmuseum sedan 1982.

I juni 1858 var portot för ett brev, i första viktklassen, till England 36 skilling banco. För inrikes brev hade vi som bekant fått ett enhetligt porto, 4 sk bco, den 1 juli 1855. Brev till utlandet betalades dock fortfarande – till 1875, ett år efter Världspostföreningens grundande – med olika porton till olika länder.

I Postmuseums samlingar finns en del rariteter. Några har skänkts av välvilliga donatorer, framförallt Hans Lagerlöf. Hur det unika brevet med sex 6 skillingfrimärken införlivats med samlingarna har jag ännu inte kunnat utröna. Före 1920 förvärvades det i alla händelser. Det vet vi p g a en artikelserie i Filatelistiska Meddelanden 1920. Den skrevs av den kände frimärkshandlaren Harry Wennberg. Han berättade om sina upplevelser som filatelist.

Sex stycken 6 skilling banco på ett och samma brev. Det är en världsraritet. Brev från Sverige till England är annars inga sällsyntheter. Vanligaste frankeringen är emellertid ett exemplar av 24 skilling och två av 6-skillingen. Andra kombinationer av de fem skillingvalörerna 3, 4, 6, 8 och 24 kan också förekomma. Men detta enda med sex 6-skillingar. Varför kan man undra? Brevet är avsänt den 7 juni 1858. Den 1 juli det året kom det ut nya frimärken i öre-valörer. De gamla skillingfrimärkena kunde man då byta ut på postkontoren. Det kungjordes i ett cirkulär till samtliga postför-

valtare i Riket, utgivet den 31 maj 1858. De nya frimärkena skulle skickas ut till postkontoren under juni månad så att de kunde tillhandahållas allmänheten redan före 1 juli.

Kanske vår brevskrivare hade lite väl många 6-skillingsfrimärken kvar och tyckte att det var bättre att använda dem än att behöva byta ut dem senare. Att han eller hon därmed skapade en filatelistisk raritet var säkerligen oavsiktligt.

Vem som skrev brevet vet vi inte. Det är bara omslaget som finns bevarat. Mottagaren var legationspredikanten Th Carlsson i London. Han tjänstgjorde i London 1856 – 1858 och fick en hel del brev från hemlandet.

Den 7 juni var en måndag. Det var en mulen och grå dag, efter en regnig natt. Brevskrivaren hade säkert läst en notis i tidningen som kungjorde att den preussiske ångaren »Nagler» skulle avgå från Stockholm på tisdagsmorgonen den 8:e. Från Stockholm till Stettin gick det, under sommaren, postångare varje tisdag. Varannan vecka var det »Nagler» varannan vecka den svenska postångaren »Nordstjernen» som lade ut från Skeppsbron. Vintertid använde man sig fortfarande av seglande postjakter.

Posthuset i Stockholm, litografi av F Tollin 1840-talet.

Det fanns också en möjlighet att skicka brev till England över Göteborg eller Ystad. Ett brev över Göteborg skulle bära påteckningen »via Göteborg per ångbåt». På det aktuella brevet kan vi emellertid läsa »pr Nagler».

Kanske valde vår brevskrivare att lägga brevet på en av postens svarta brevlådor som sedan tre år tillbaka fanns uppsatta i Stockholm. Troligare är nog att han tog sig till Stockholms enda postkontor vid Lilla Nygatan i Gamla Stan. Där lämnades brevet vid pulpeten för utrikes post. Före kloc-

*Brevlåda av den typ som användes på 1850-talet, ur Postmusei samlingar.
Foto Yngve Hellström.*

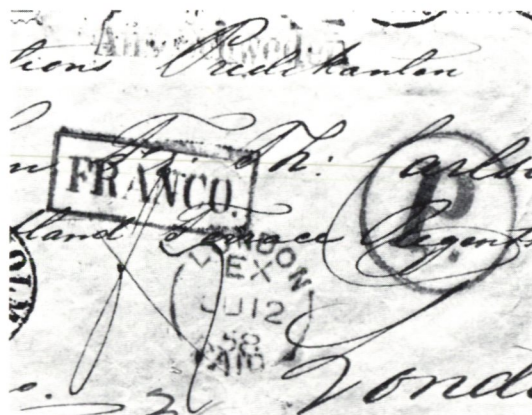
kan 7 på kvällen skulle det lämnas. Kanske var det besvärligt att ta sig fram utanför postkontoret. Det pågick gatuarbeten på Lilla Nygatan. Man höll på att lägga tuktad gatsten och göra bekväma trottoarer. Lilla Nygatan skulle, enligt tidningen den 7 juni, bli en av stadens bästa gator.

På postkontoret makulerades alla sex frimärkena med var sitt stämpelavtryck. Dessutom slogs ett extra avtryck, en fristämpel, så att man tydligt kan läsa avsändningsort och dag. På postkontorets utrikesavdelning, i det hus som numera är ett postmuseihus, gjorde man iordning ett brevpaket med de brev som skulle sändas via Stettin. Brevpaketet lämnades över till kaptenen på »Nagler» på tisdagsmorgonen. »Nagler» avgick tidtabellsenligt från Stockholms hamn. Efter att ha anlöpt Calmar och Swinemünde kom »Nagler» till Stettin torsdagen den 10 juni. Där väntade »järnbanetåget» på att föra post, gods och passagerare vidare till Berlin. Det syns också på brevomslaget, som på baksidan bär stämpeln »Stettin – Berlin 10 juni 1858». Brevet försågs också med stämplarna Franco, som visar att brevporet är tillfullo betalt, och Aus Schweden, från Sverige.

Från Berlin gick transporten vidare till Hamburg. Där fanns fortfarande ett svenskt postkontor. Det stängdes inte förrän 1869. Ingen notering på brevet tyder emellertid på att det passerat det svenska postkontoret.

Efter ännu en båtfärd nådde brevet London lördagen den 12 juni. I London kontrollerades att brevportot var erlagt för hela befordringen och det försågs med stämplarna P, d v s paid/betalt, och »London Ex Ju 12 58 paid».

A large, bold, black stamp with three lines of text: 'STOCKHOLM.' on the top line, '10 6 11' in the middle, and 'BERLIN.' on the bottom line. The stamp is slightly irregular and has a high-contrast, almost graphic quality.

Bak- respektive framsidans stämplrar.

Fem dagar tog det från Stockholm till London. Sommartid, och vid väl vald inlämningstidpunkt på posten, kunde det gå så här snabbt. Det var värre under höststormar och på vintern med is och kyla.

När legationspredikanten Carlsson flyttade hem till Sverige 1858 tog han med sig hela sin korrespondens, både från hemlandet och från många andra länder. Han hade varit en flitig brevskrivare. Så småningom blev han prost i Årstad i Halland. I Harry Wennbergs minnen kan vi läsa vad som sedan hände.

Filatelistiska Meddelanden

N:o 9.

Stockholm den 1 November.

2 ärg. 1920.

En dag inträder i min lilla butik en äldre vördnadsbjudande herre, tittar litet granskande omkring sig och frågar:

»Är det här Herr Wennbergs frimärksaffär? – – Kanske Herr Wennberg själv?» »Ja, så är det» svarade jag. »Jag är prosten C. från Årstad. Jag fick från Eder en prisuppgift på gamla svenska frimärken och har dem med mig hit nu, men Ni får förlåta mig en uppriktig fråga: kan Ni verkligen betala de priser Ni skrev till mig? Och förlåt att jag frågar, kan Ni kontant betala ut flera tusen kronor för gamla frimärken?»

Jag såg nog rätt förbluffad ut inför detta resonemang. »Tusentals kronor, har Herr prosten verkligen så mycket märken?» frågade jag. »Ja, det har jag, men innan jag visar Eder dem, vill jag veta, om Ni verkligen kan köpa för ett större belopp?»

Jag såg att han icke hade riktigt förtroende till affären, men trots hans rätt barska uppträdande förstod jag att jag hade en verkligt god och förstående människa framför mig, till vilken jag med fullt förtroende kunde meddela mig.

Jag svarade därför uppriktigt: »Flera tusen kronor har jag ej, men kan möjligen skaffa. Jag vill dock gärna se varan och hoppas därför att herr prosten är vänlig visar mig den. Jag kan stänga butiken och så kan vi gå upp till min bostad hos min mor här i samma hus och ostörda få se på frimärkena».

Efter ytterligare litet resonering hit och dit följdes vi så åt en trappa upp. I en handväska hade han dyrbarheterna. När han började rada upp dem på bordet var det som om det varit skinande pärlor och blixtrande juveler som dukats fram. Det formligen bländade min syn. Jag kände att jag kallsvettades och darrade. Det svindlade för mina ögon. »Hur är det fatt?» frågade prosten. »Underbart, det är som en dröm» stammade jag.

»Det är således sådana Ni annonserar efter?» frågade prosten »jag kan inte riktigt fatta att det här har så stort värde.»

»Ser Ni unge man» fortsatte prosten, »jag var legationspredikant i London åren 1856–1858 och har samlat all min stora korrespondens från den tiden.

Vad var det som dukats upp för mina ögon?

På bordet lågo de mest underbara väl bibehållna brev med skillingbankofrimärken. Där fanns ett brev med tre mörkröda 24 skilling banko-frimärken. Där ett med 4 st. 3 skilling banko och 3 st 8 skilling banko. Där ett med 6 stycken helt *bruna* 6 skilling banko bländande i sin sällsynta färg. Och så ett 50-tal med brev med ett 24 skilling, ett 8 skilling och ett 4 skilling banko. Brev med 4 st. 6 skilling och 3 st. 4 skilling banko o s v, o s v. det sällsyntaste av hela denna samling »bankobrev» var dock brevet med 6 st. *bruna* 6 skilling banko, vilket brev flera år var kvar i min ägo, för att sedan hamna i Professor Astley Levins, därefter Grosshandlare John Wulffs, och sedan i Direktör I. Berghmans stora samlingar. Numera är det i *Postmuseets* ägo och är en av den svenska specialsamlingens prydnader.

Genom förmedling av Karl-Erik anskaffades den summa som behövdes för samlingens inköp och prosten C. fick sina penningar och jag den dyrbaraste samling svenska bankofrimärken på hela brev som jag någonsin ägt.

Prosten C. beredde mig en vecka efter sitt Stockholmsbesök en överraskning av angenämaste slag. En dag anlände ett brev från honom så lydande:

Bäste Herr Wennberg!

Det känns som om jag icke hade riktigt lugnt samvete efter mottagandet av alla de penningar Ni överlämnade åt mig för mina gamla svenska postmärken. Men är det så, att de verkligen äga det värde jag fått för dem så skall jag ej oroa mig mera för denna handel.

För att i någon mån bidra till att Eder förtjänst bliver så stor som möjligt sändes Eder som postpaket alla mina gamla brev, med utländska postmärken, vilka jag erhöll på 50- och 60-talet, men endast under uttrycklig önskan att de mottagas som gåva, när jag under inga villkor vill mottaga mera penningar. Hälsa Eder älskvärda fru mor och tacka för den trevliga middagen och hennes älskvärda värdinneskap.

*Eder förbundne
(Namn)*

När postpaketet anlände visade det sig att innehållet utgjordes av brev till prosten C. från alla världens hörn med massor av sällsynta frimärken, särskilt från Engelska kolonierna.

Jag tänkte på prostens »samvetsoro» och konstaterade att jag kände något liknande själv inför denna dyrbara gåva, om vilkens stora värde prosten tydligen icke haft någon aning.

Men vår korrespondens om denna sak utmynnade endast uti att prosten C. nu kände sig fullkomligt lugn och därmed hade jag ingenting annat att göra än att med glädje »lugna mig» även jag.

En rolig historia förknippades med prostens banko-brev några år senare och berättas här i samband med det hela.

Regementsläkaren D:r W. var då (i slutet av förra århundradet) vice ordförande i Sveriges Filatelist-Förening och en mycket ivrig filatelist. Jag förevisade vid ett föreningsammansamlande en del av prosten C:s hela brev-samling, med en liten historik över affären och händelserna förknippade med förvärvet av rariteterna.

D:r W. stirrade på breven vilka alla voro adresserade till prosten C. personligen och utbrast: »Prosten C., det är ju min morbror hos vilken jag tillbragte varje sommar under min Lundatid! Att jag aldrig kom att fråga om han hade några gamla frimärken, jag hade då fått dem alla för ingenting.»

Och det måste kännas litet förargligt att se morbrors dyrbarheter i en annans händer köpta för en på den tiden betydande summa, när man kunde fått dem själv för ingenting.

När man läser det här avsnittet av Harry Wennbergs minnen inställer sig genast en fråga. Var finns alla de andra skillingbrevens adresserade till legationspredikanten Carlsson i London? Det med tre mörkröda 24 skilling banco eller det med tre 8 skillingar. Jag känner inte till någon som sett något av alla dessa brev. Ett finns i alla händelser i Postmuseums samlingar – i samma hus varifrån det en gång postades.